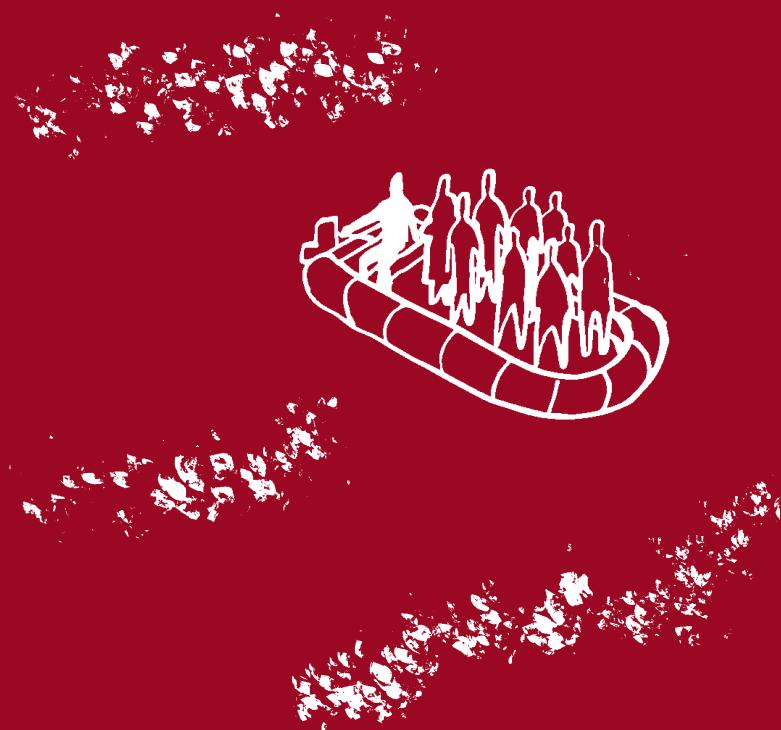

IDENTIFIKACIJA ŽRTAVA TRGOVINE LJUDIMA U MJEŠOVITIM MIGRANTSKIM TOKOVIMA

British Embassy
Belgrade

Ahmed Mešić

**Tužilac Tužilaštva Bosne i Hercegovine
Šef Odsjeka za borbu protiv trgovine ljudima
i krijumčarenja ljudi
Posebni odjel za organizovani kriminal,
privredni kriminal i korupciju**

**Identifikacija
žrtava trgovine ljudima
u mješovitim
migrantskim tokovima
problemi i iskustva**

British Embassy
Belgrade

Beograd, 2024

Izdavač

**Udruženje građana za borbu protiv trgovine ljudima
i svih oblika nasilja nad ženama – ATINA**

Beograd, Šajkaška 27

www.atina.org.rs

office@atina.org.rs

+381117657339

Urednica

Jelena Hrnjak

Korektura i lektura

Ivana Šunderić Ilić

Dizajn i prelom

Nebojša Čović, Kaligram

Štampa

Alta nova

Broj primeraka **100**

ISBN: **978-86-82960-00-3**

Beograd, 2024

**British Embassy
Belgrade**

Ova publikacija objavljena je uz pomoć Ambasade Velike Britanije. Sadržaj ove publikacije isključivo je odgovornost autora i ne predstavlja nužno stavove Ambasade Velike Britanije

Sadržaj

Sažetak	7
SKRAĆENICE	8
1. Uvod	9
2. Pravni okvir inkriminacije i zaštita žrtava trgovine ljudima	13
3. Indikatori trgovine ljudima i žrtava u mješovitim migrantskim tokovima	16
4. Poboljšanje sistema i bolja identifikacija	18
5. Pristup žrtvama	20
6. Problem identifikacije žrtava kod mješovitih migrantskih tokova ...	22
7. Osvrt na praktične primjere i slučajeve trgovine ljudima u mješovitim migrantskim tokovima	26
7.1. Predmet Čamac	27
7.2. Predmet Prihvatni centar	29
7.3. Predmet Orašje	32
8. Zaključak	37
LITERATURA	40

Sažetak

Trgovina ljudima kao krivično djelo predstavlja značajan izazov u samom procesuiranju počinitelaca i zaštiti žrtava, te u isto vrijeme inicira potrebu da se ova dva aspekta posmatraju zajedno.

Posebno su kompleksni slučajevi istraživanja i krivičnog gonjenja počinitelaca u odnosu na strance žrtve trgovine ljudima, jer postoji više faktora koji otežavaju samu identifikaciju ovih žrtava, a naročito njihovu mogućnost samoidentifikacije zbog prevashodno **jezičkih i kulturoloških barijera**. S obzirom na globalna dešavanja i povećanu razinu ilegalnih migracija, prema relevantnim izvještajima institucija koje prate migrantske tokove postoji određen broj slučajeva gdje upravo migranti, a posebno ranjiva kategorija migranata – žene i djeca, budu **vrbovani i iskorištavani od strane trgovaca ljudima i krijumčara tokom ovih kretanja**.

Fokus ovog članka će biti ukazivanje na **najbolju praksu** predmeta u Bosni i Hercegovini, slučajeve u kojima su identifikovane potencijalne žrtve trgovine ljudima i žrtve koje su iz same migrantske populacije kojima je ukazana zaštita, kao i na **zakonsku regulativu kod zaštite žrtava stranaca trgovine ljudima**. Cilj je da se, kroz analizu slučajeva gdje su utvrđene potencijalne žrtve trgovine ljudima u mješovitim migrantskim tokovima i u slučajevima gdje su identifikovane žrtve trgovine ljudima, skrene pažnja na činjenicu da u mješovitim migrantskim tokovima postoje potencijalne žrtve trgovine i da je **potrebno učiniti dodatne napore** od strane svih aktera da se ove žrtve zaštite i identifikuju, a trgovci ljudima procesuiraju.

Ključne riječi: trgovina ljudima, krijumčarenje ljudi, migranti, ilegalne migracije, mješoviti migrantski tokovi, maloljetnici bez pratnje, identifikacija žrtava, zaštita, procesuiranje, krivično gonjenje počinitelaca trgovine ljudima.

SKRAĆENICE

- GAME** – igra (engl. *game*), termin u upotrebi od strane migranata koji se odnosi na pokušaj nezakonitog prelaska granice od strane migranata, obično uz upotrebu usluga krijumčara ljudima
- GRETA** - Grupa eksperata Vijeća Europe za akciju protiv trgovine ljudima (Group of Experts on Action against Trafficking in Human Beings)
- IOM** - Međunarodna organizacija za migracije (International Organization for Migration)
- OSA** – Obavještajno-sigurnosna agencija
- PTSP** - Posttraumatski stresni poremećaj
- SELEC** - Centar za sprovođenje zakona u Jugoistočnoj Europi, institucija za međupolicijsku saradnju i kooperaciju (Southeast European Law Enforcement Center)
- SIPA** - Državna agencija za istrage i zaštitu, jedna od policijskih agencija u Bosni i Hercegovini (State Investigation and Protection Agency)
- TIP izveštaj** - Izveštaj o borbi protiv trgovine ljudima koji priprema Vlada SAD (Trafficking in persons)
- VSTV** - Visoko sudsko i tužilačko vijeće Bosne i Hercegovine

1. Uvod

Trgovina ljudima teško je i složeno krivično djelo, čije su žrtve najčešće žene i djeca, i koje u određenim slučajevima ima karakteristike organizovanog i prekograničnog kriminala. Počinioci ovog krivičnog djela ostvaruju veliku protupravnu imovinsku korist i zaradu, a zbog ostvarene i uspostavljene čvrste kontrole nad žrtvama trgovine ljudima izloženi su manjoj opasnosti da će biti otkriveni, a pritom uzrokuju patnju ovih žrtava.

U isto vrijeme trgovina ljudima je globalni fenomen i kao takav predstavlja obavezu državama da se bore protiv ovog oblika kriminaliteta. To je krivično djelo iskorištavanja žrtava, koje nije isključivo vezano za samo jednu zemlju ili region, već pojava koja se dešava i u najrazvijenijim državama svijeta, a koja svojim radnjama izvršenja ostavlja dalekosežne posljedice po žrtvu.

Traume i ožiljci su trajni i upravo je zbog toga potreban odlučniji proaktivniji pristup kako prevenciji trgovine ljudima i samoj zaštiti žrtava trgovine ljudima, tako i samom krivičnom gonjenju trgovaca ljudima.

Iako je u posljednjim godinama ostvaren napredak u jačanju odgovora Bosne i Hercegovine na trgovinu ljudima,¹ svaka ranjiva osoba i dalje je u velikoj opasnosti od toga da postane žrtva trgovine ljudima. Trgovina ljudima je ujedno i teško kršenje ljudskih prava zagwarantovanih međunarodnim pravom i kao takva propisana u krivičnom zakonodavstvu zemalja.²

Prema izvještajima institucija koje prate stanje trgovine ljudima, Bosna i Hercegovina je zemlja porijekla, tranzita i odredišta za trgovinu ljudima u svrhu prisilnog prosjačenja, činjenja krivičnih djela, prostitu-

¹ U Izvještaju o napretku Bosne i Hercegovine ka EU (Izvještaj o politici proširenja EU od 08.11.2023. godine) konstatovano je između ostalog ... Bosna i Hercegovina je intenzivirala operacije protiv trgovine ljudima, ali identifikovano je nekoliko žrtava i osumnjičenih. Trebalo bi poboljšati ranu identifikaciju žrtve i njihovo upućivanje na adekvatnu podršku, pomoć, usluge zaštite i moguće kompenzacije.

² Krivično djelo trgovine ljudima propisano je u sljedećim krivičnim zakonima: Krivični zakon Bosne i Hercegovine: Međunarodna trgovina ljudima (član 186), Organizovana međunarodna trgovina ljudima (član 186a), Krivični zakon Federacije Bosne i Hercegovine: Trgovina ljudima (član 210a), Organizovana trgovina ljudima (član 210b), Krivični zakonik Republike Srpske: Trgovina ljudima (član 145), Trgovina djecom (član 146), Udruživanje radi vršenja krivičnih djela trgovina ljudima i trgovina djecom (član 147), Krivični zakon Brčko distrikta Bosne i Hercegovine: Trgovina ljudima (član 207a), Organizovana trgovina ljudima (član 210b).

cije i drugih oblika seksualne eksploatacije, radne eksploatacije, služnja u domaćinstvu i prisilnih brakova.³

Trgovci ljudima iskorištavaju domaće i strane žrtve u Bosni i Hercegovini, kao i žrtve iz Bosne i Hercegovine u drugim zemljama.

Najčešći oblici eksploatacije žrtava trgovine ljudima u prethodnom periodu u Bosni i Hercegovini su bili prisilno prosjačenje i seksualna eksploatacija, većinom ženama i djecom, državljanima Bosne i Hercegovine, a koji su kao oblici iskorištavanja karakteristični i zastupljeni i u zemljama regiona: Republici Srbiji, Crnoj Gori i Sjevernoj Makedoniji. Kada su u pitanju žrtve stranci u Bosni i Hercegovini, registrovani su **slučajevi seksualnog iskorištavanja, maloljetničkih brakova i radne eksploatacije**. U odnosu na slučajeve žrtava trgovine ljudima migrantima, kao oblici iskorištavanja zabilježeni su seksualna eksploatacija i prisiljavanje na vršenje krivičnih djela.

Ipak, kako je prethodnih godina Bosna i Hercegovina postala tranzitna zemlja, od uspostave tzv. **Balkanske rute** zabilježen je određeni broj slučajeva potencijalnih žrtava trgovine ljudima u migrantskim tokovima i u samoj migrantskoj populaciji.

Tokom 2022. godine zajedničkim radom i multisektorskim pristupom uspješno je provedena prva identifikacija žrtava trgovine ljudima u mješovitim migrantskim tokovima u Bosni i Hercegovini, a predmetne radnje su zadokumentovane od strane policijskih agencija i rezultirale su krivičnim gonjenjem trgovaca ljudima.

Interesantna je pojava da se u tim predmetima podudaraju uloge samih krijumčara ljudima sa ulogama trgovaca ljudima, gdje su upravo krijumčari ti koji mogu prepoznati naročito ranjive kategorije lica, pa iste, tokom krijumčarenja ljudi, iskorištavati kao žrtve trgovine ljudima.

Danas **trgovci ljudima postaju sve odvažniji**, sve okrutniji u svojim metodama držanja pod kontrolom žrtava, nebitno da li su u pitanju suptilne metode držanja u povlaštenom položaju, metode vrbovanja, kao što je lažno zabavljanje (tzv. *lover boy*), ucjene ili upotreba fizičkog nasilja i ograničavanje slobode kretanja žrtve.

Situacije sa osobama strancima žrtvama trgovine ljudima, koje ne govore jezik zemlje u kojoj se nalaze i budu iskorištavane od strane počinitelaca, dodatno utiče na njihov već težak položaj, jer se time uspostavlja bolja kontrola nad ovim žrtvama od strane trgovaca ljudima.

U isto vrijeme, s obzirom na pojačanu razinu ilegalnih migracija, evidentni su trendovi kod krijumčarenja ljudi i organizovanih grupa za

³ Vijeće Europe GRETA, Vlada SAD, TIP Report, OSCE, Ministarstvo sigurnosti Bosne i Hercegovine.

krijumčarenje ljudima da se posebno u posljednje vrijeme, sve radi sticanja protivpravne imovinske koristi, krijumčari služe sve opasnijim metodama krijumčarenja, pri tome dovodeći u opasnost život i zdravlje migranata.

Migranti često ne znaju, uopće nisu svjesni opasnosti kojoj se izlažu i tek kada je kasno uočavaju da su u potencijalno životno ugroženoj situaciji. **U više predmeta pred Tužilaštvom Bosne i Hercegovine vođeni su postupci gdje su krijumčareni migranti u zatvorenim malim skrivenim prostorima – u teretnim motornim vozilima⁴ ili u prenatrpanim gumenim čamcima preko nabujalih rijeka.⁵** Tužilaštvo ima predmete u radu gdje su evidentirani i smrtni slučajevi utapanja migranata čija su tijela pronađena na obalama rijeke Drine.⁶

Pored navedenog registrovani su slučajevi gdje su trgovci ljudima involvirani u same radnje krijumčarenja i u okviru mješovitih migrantskih tokova su selektirali ranjive žrtve i iskorištavali ih za vršenje krivičnih djela i seksualno iskorištavanje.⁷

Prema navodima iz izvještaja IOM u Bosni i Hercegovini za 2023. godinu, o trgovini ljudima postoje određene skupine koje su posebno ranjive i targetirane, a to su prije svega: marginalizovane grupe, siromašni, ljudi u dugovima, migranti koji nezakonito borave u Bosni i Hercegovini, osobe niskog stepena edukacije, osobe sa nekim oblikom duševne bolesti ili smetnje, osobe koje dolaze iz disfunkcionalnih porodica.

Ovim radom će se predstaviti pravni okvir za borbu protiv trgovine ljudima i krijumčarenja ljudi, kao i za zaštitu žrtava trgovine ljudima među strancima, odnosno sa fokusom na migrantsku populaciju i ilegalne migracije.

Nadalje, predstaviti će se slučajevi gdje su zabilježeni događaji iskorištavanja žrtava iz migrantske populacije, te odgovor pravosuđa Bosne

⁴ Iz obrazloženja optužnice T20 O KT 0023960 23 od 05.01.2024. godine navodi se: ... Iz izjava svjedoka proizilaze teški uslovi koji su vladali u skrivenom dijelu priključnog vozila kamiona. Svjedok H.S. navodi da su zbog nedostatka zraka počeli činiti molitve da ih uhvate i isti je prepoznao vozača kamiona, a i svjedok A.P. navodi da su se obradovali kada su uhvaćeni, jer im je nestalo zraka.

⁵ U predmetu Tužilaštva iz 2023. godine prilikom bijega krijumčara sa gumenog čamca u kojem su se nalazili krijumčareni migranti oboren je dječak u rijeku koji nije znao plivati, brзом intervencijom pripadnika granične policije Bosne i Hercegovine isti je spašen od utopljanja u rijeci. Dan kasnije na lokalitetu u neposrednoj blizini lokacije gdje se odigralo krijumčarenje pronađen je NN leš osobe afroazijskog porijekla na obali rijeke na teritoriji Bosne i Hercegovine.

⁶ Više o ovome u članku: <https://detektor.ba/2024/01/17/podizanje-svijesti-komemoracijom-za-migrante-i-izbjeglice-nastradale-na-drini/>

⁷ Predmet Tužilaštva T20 O KTO 0021742.

i Hercegovine i referalnog mehanizma na ovu pojavu koja je prisutna u migrantskim tokovima.

Nastojat će se dati pregled problema identifikacije žrtava trgovine ljudima u mješovitim migrantskim tokovima i razlozi malog broja slučajeva, te preporučiti daljnje postupanje i unapređenje sistema ranog prepoznavanja i identifikacije s ciljem bolje zaštite i procesuiranja počinitelaca trgovine ljudima u migrantskim tokovima.

2. Pravni okvir inkriminacije i zaštita žrtava trgovine ljudima

Trgovina ljudima kao krivično djelo je definisana krivičnim zakonima, a osnov inkriminacije se nalazi u Ustavu, te međunarodnim dokumentima koje su države preuzele i obavezale se da će primjenjivati. **Najbitniji međunarodni dokumenti** u vezi sa trgovinom ljudima jesu Konvencija UN protiv transnacionalnog organizovanog kriminala uz Protokol za sprečavanje, zaustavljanje i kažnjavanje trgovine ljudima, naročito ženama i djecom, kojim se dopunjuje Konvencija (poznatiji kao Palermo protokol), potom Konvencija Vijeća Evrope o akciji protiv trgovine ljudima.

Istovremeno, u Bosni i Hercegovini na snazi su zakoni i podzakonski akti kojima se doprinosi boljoj zaštiti stranaca žrtava trgovine ljudima, a isti su usklađeni sa međunarodnim standardima i obavezama.

Tužilaštvo Bosne i Hercegovine ima isključivu nadležnost u procesuiranju krivičnog djela trgovine ljudima sa međunarodnom komponentom, gdje su žrtve stranci ili gdje se radi o državljanima Bosne i Hercegovine koji se iskorištavaju u inostranstvu. Domaće žrtve trgovine su obuhvaćene krivičnim zakonima Federacije BiH, Republike Srpske i Distrikta Brčko i u nadležnosti su pojedinačnih tužilaštava ova tri entiteta.

Također, isključiva nadležnost Tužilaštva Bosne i Hercegovine je i u procesuiranju krivičnih djela u vezi sa krijumčarenjem migranata.

Tako je u Krivičnom zakonu Bosne i Hercegovine u članu 186. propisano krivično djelo *Međunarodna trgovina ljudima*, u članu 186a. *Organizovana međunarodna trgovina ljudima*, dok je u članu 189. propisano krivično djelo *Krijumčarenje ljudi*, a u članu 189a. *krivično djelo Organizovanje grupe ili udruženja za izvršenje krivičnog djela krijumčarenje migranata*.

U odnosu na strance žrtve trgovine, kako potencijalne, tako i identifikovane žrtve, pored odredbi krivičnog zakona koji propisuje obilježja krivičnog djela trgovine ljudima, najvažniji instrumenti su Zakon o strancima Bosne i Hercegovine i Pravilnik o zaštiti stranaca žrtava trgovine ljudima.

Pravilnikom su definisana postupanja i određena nadležna tijela koja vrše postupak identifikacije i provode radnje na zaštiti potencijalnih i identifikovanih žrtava stranaca. Tako se u pogledu identifikacije propi-

suju nadležna postupanja i utvrđuje referalni mehanizam u odnosu na strance žrtve trgovine ljudima.

Član 7. Pravilnika propisuje postupanja organa u smislu identifikacije i zaštite stranaca žrtava trgovine, utvrđuje kriterije i indikatore za žrtve trgovine prilikom postupka utvrđivanja i identifikacije potencijalne žrtve trgovine ljudima.⁸

Kada je žrtva trgovine stranac, jedno od njenih prava jeste da joj se reguliše status u zemlji u kojoj je bila eksploatirana. Veoma je važno riješiti ovo pitanje da bi se izbjeglo njeno kompromitiranje od strane odbrane pred sudom, pod izgovorom da je žrtva pristala svjedočiti da bi izbjegla krivično gonjenje ili da osigura dozvolu da boravi u zemlji.

Krivično zakonodavstvo i Zakon o strancima sadrže odredbe koje omogućavaju da se žrtva trgovine ljudima oslobodi od krivičnog i upravnog gonjenja za krivična djela koja je počinila u statusu i okolnostima trgovine ljudima, te dodjeljivanje privremene boravišne dozvole na humanitarnoj osnovi za žrtve trgovine ljudima.

Pored navedenog, ova regulativa donosi osnovne mjere zaštite žrtava trgovine ljudima koji su stranci, među kojima su adekvatan i siguran smještaj, zdravstvena zaštita, psihološka pomoć, informisanje o pravnom statusu žrtve i savjetovanje u segmentu njezinih prava i obaveza na jeziku koji žrtva razumije, pravna pomoć žrtvi u toku krivičnog i drugih postupaka u kojima žrtva ostvaruje svoja prava, informacije o načinu pristupa diplomatsko-konzularnim predstavništvima zemlje porijekla ili uobičajenog boravka žrtve trgovine, informacije o mogućnostima i postupku repatrijacije, pristup tržištu rada i druga prava.

Dakle, u odnosu na strance žrtve trgovine ljudima, ključna je uloga Službe za poslove sa strancima, te je ista i prepoznata kroz rad na predmetima i iskustva u borbi protiv ovog krivičnog djela. Cjelokupno pitanje prava i zaštite stranaca na prvom mjestu je regulisano u odredbama Zakona o zaštiti stranaca, a na osnovu ovog zakona razrađen je i kreiran Pravilnik o zaštiti stranaca žrtava trgovine ljudima.

⁸ Član 7. (Identifikacija i prihvata žrtve trgovine).

- (1) Organi u postupanju su dužni da sa strancem za kojeg postoje osnovi sumnje da se radi o žrtvi trgovine postupaju kao sa žrtvom trgovine sve dok postoje navedeni osnovi sumnje.
- (2) U postupku identifikacije žrtve trgovine nadležni organi su dužni da cijene sljedeće pokazatelje: samoidentifikaciju, mjesto i uslove gdje je stranac potencijalna žrtva trgovine pronađen, ograničenje lične slobode, psihofizičko stanje osobe, dob osobe, posebno ako su osobe u dobi do 18 godina, način i svrhu ulaska u Bosnu i Hercegovinu, status, kretanje i boravak osobe u Bosni i Hercegovini, posjedovanje putne isprave, posjedovanje finansijskih sredstava i druge okolnosti relevantne za pravilnu identifikaciju.

Radi efikasnijeg i promptnog postupanja u pogledu zaštite potencijalnih žrtava trgovine ljudima u mješovitim migrantskim tokovima, tokom 2023. godine je od strane IOM u Bosni i Hercegovini predstavljena inicijativa, podržana od strane Udarne grupe za borbu protiv trgovine ljudima i organizovanih ilegalnih migracija, za izmjene pravilnika na način da se, pored postojećeg rješenja obavještanja Službe za poslove sa strancima, o potencijalnoj žrtvi obavještavaju i policijske agencije, odnosno Tužilaštvo Bosne i Hercegovine, koje bi mogle provesti postupak identifikacije.

I pored navedene inicijative IOM, praksa je pokazala da Tužilaštvo Bosne i Hercegovine aktivno učestvuje u odlučivanju smještaja i boravku žrtava trgovine ljudima. Obično se radi o žrtvama koje nakon određenog kraćeg vremena žele napustiti Bosnu i Hercegovinu i vratiti se u zemlju porijekla, a što im se omogućava. Ipak, primarni nosilac aktivnosti u kontekstu stranaca žrtava trgovine ljudima je Služba za poslove sa strancima.

3. Indikatori trgovine ljudima i žrtava u mješovitim migrantskim tokovima

Posebno važan instrument u prepoznavanju potencijalnih žrtava trgovine ljudima u migrantskoj populaciji i mješovitim migrantskim tokovima jesu indikatori za žrtve trgovine ljudima. U Bosni i Hercegovini pri Ministarstvu sigurnosti u upotrebi je onlajn alat koji pomaže identifikaciji i koji je dostupan svim učesnicima koji imaju direktan ili indirektan doticaj sa migrantskom populacijom – odnosno, ukoliko se susretnu sa situacijom koja zahtjeva dodatnu provjeru da li neka osoba potpada pod status potencijalne žrtve trgovine ljudima.⁹

Tokom 2023. godine IOM u Bosni i Hercegovini je razvio posebne indikatore za žrtve u mješovitim migrantskim tokovima, koji su dostavljeni svim relevantnim adresama koje postupaju sa migrantskom populacijom.

Donošenjem specijalnih indikatora za mješovite migrantske tokove doprinosi se boljem prepoznavanju potencijalnih žrtava u samoj migrantskoj populaciji. Svrha indikatora je da pomognu akterima na prvoj liniji rada da prepoznaju potencijalnu situaciju trgovine ljudima. Oni obuhvataju veliki broj znakova i okolnosti sa kojima se mogu susresti službenici na prvoj liniji rada i predstavnici nevladinih organizacija, a koji mogu izazvati sumnju da se radi o trgovini ljudima.¹⁰

Tužilaštvo Bosne i Hercegovine i nadležne policijske agencije su tokom 2021., 2022. i 2023. godine zabilježile više slučajeva otmica i iznude migranata za novac, razbojništva nad migrantima, prevare migranata od strane krijumčara, oduzimanja putnih isprava i ucjena za povrat istih, a registrovani su i slučajevi potencijalnih žrtava trgovine ljudima, migranata koji se iskorištavaju za vršenje krivičnih djela i to: samog krijumčarenja i pomaganja u krijumčarenju (izvidnice, dojave, reklamiranje, posrednici za prikupljanje novca za krijumčarenje, osmatranje podobnih kamiona, vodiči i veslači).

Analizom izvještaja o stanju ilegalnih migracija u Bosni i Hercegovini, kao i uvidom u izvještaje policijskih agencija i prikupljene izjave migranata, proizilazi da se u migrantskoj populaciji, posebno u centrima za prihvatanje i smještaj migranata, nalaze aktivno lica iz same migrantske populacije, koja djeluju u kapacitetu krijumčara i organizatora krijum-

⁹ Alat dostupan na stranici Ministarstva sigurnosti Bosne i Hercegovine: <https://elearning-thb.msb.gov.ba/vulnerability>

¹⁰ Kratak vodič i indikatori za identifikaciju žrtava trgovine ljudima u Bosni i Hercegovini, ICMCPD, str. 11.

čarenja, ali i lica koja predatorski djeluju i ciljaju podobne žrtve unutar migrantske populacije. Iz tog razloga je neophodno unaprijeđenje postupka prepoznavanja potencijalnih žrtava u migrantskoj populaciji.

S obzirom na to da se ovaj rad bavi analizom opasnosti i rizika trgovine ljudima u migrantskoj populaciji, indikatori su posebno važni u pogledu **pravilnog utvrđivanja krivičnog djela krijumčarenja migranata i krivičnog djela trgovine ljudima, kao i razlikovanja ova dva krivična djela**. Ovo razlikovanje je daleko važnije, jer, u skladu sa Palermo protokolom i važećim krivičnim zakonodavstvom, **žrtva trgovine ljudima ne može biti odgovorna za krivična djela počinjena u statusu žrtve**.

Kako bi se izbjegle situacije da se žrtva trgovine ljudima tretira kao krijumčar ljudima ili saučesnik u krivičnom djelu, neophodno je sa stepenom dužne pažnje pristupiti slučajevima kada se krijumčarenje preduzima od strane migranata i posmatrati egzistirajuće indikatore trgovine ljudima.

4. Poboljšanje sistema i bolja identifikacija

Kada je borba protiv trgovine ljudima u pitanju, jedna od konstantnih preporuka u međunarodnim izvještajima za Bosnu i Hercegovinu jeste provođenje dodatnih edukacija i specijalističkih obuka za tužioce, sudije i pripadnike policijskih agencija.

Tokom 2022. i 2023. godine održano je više posebnih radionica za pripadnike policijskih agencija i službi za poslove sa strancima s ciljem poboljšanja identifikacije žrtava trgovine ljudima u mješovitim migrantskim tokovima. Ove radionice su uključivale aktivnosti na slučajevima koji su primjećivani u praksi i nastojalo se unaprijediti postupanje svih učesnika u postupku prepoznavanja i identifikacije, kao i zaštite same žrtve.

Cilj radionica je obezbjediti bolju identifikaciju, a potom zaštitu žrtava u migrantskoj populaciji, dok je u konačnici da cjelokupno postupanje rezultira podnošenjem izvještaja o počinjenom krivičnom djelu i procesuiranju trgovca ljudima. Posebno je bilo značajno za polaznike ovih obuka da se upoznaju sa referalnim mehanizmom i kroz praktične primjere i slučajeve, da se prikaže cjelokupan hodogram lociranja potencijalne žrtve, zaštite, smještaja, perioda oporavka i uzimanja izjave od iste.

Ključno je da akteri koji dolaze u prvi kontakt sa ranjivim kategorijama imaju potrebno znanje i da mogu prepoznati potencijalnu žrtvu trgovine, te da znaju koja je dalja procedura. Zato su indikatori važni za žrtve trgovine ljudima, posebno indikatori koje je razvio IOM – za razlikovanje krijumčarenih lica i žrtava trgovine ljudima u mješovitim migracijskim tokovima. Usvajanje indikatora za identifikaciju potencijalnih žrtava trgovine u mješovitim migrantskim tokovima je bila obaveza predviđena u akcionom planu Strategije u oblasti migracija i azila Bosne i Hercegovine za period 2021-2025.¹¹

Prema Pravilniku o zaštiti stranaca žrtava trgovine ljudima, ali i Smjernicama za regionalne monitoring timove u Bosni i Hercegovini, organi u postupanju u slučaju postojanja osnovane sumnje da se radi o žrtvi trgovine – strancu dužni su bez odlaganja pismeno obavijestiti organizacionu jedinicu Službe za poslove sa strancima, a u cilju osiguranja prihvata i smještaja.

18 ¹¹ Strategija u oblasti migracija i azila Bosne i Hercegovine, str. 90.

Ukoliko se radi o žrtvi stranom državljaninu obavještavaju se SIPA i Tužilaštvo Bosne i Hercegovine, kao i mjesno nadležan terenski centar Službe za poslove sa strancima. Moguće je obavijestiti i druge policijske agencije i tužilaštva. U slučaju žrtve državljanina Bosne i Hercegovine obavještavaju se SIPA i Tužilaštvo Bosne i Hercegovine. Moguće je obavijestiti i druge policijske agencije i tužilaštva. Kada se radi o punoljetnoj osobi koja je potencijalna žrtva trgovine ljudima, centar za socijalni rad će biti obaviješten samo uz pristanak žrtve, odnosno samo kada se radi o punoljetnoj žrtvi koja je nedovoljno mentalno razvijena ili joj je oduzeta poslovna sposobnost. Ako je žrtva maloljetna osoba (strani ili državljanin Bosne i Hercegovine), obavezno se obavještavaju i nadležni regionalni ured SIPA i mjesno nadležni centri za socijalni rad. O maloljetnom strancu žrtvi obavještava se i mjesno nadležni terenski centar Službe za poslove sa strancima.¹²

Svima njima informacije iz smjernica mogu pomoći u pravilnom tretmanu žrtava trgovine ljudima, koje se zbog odsustva svijesti ili podcjenjivanja okolnosti viktimizacije mogu pogrešno identificirati i zamijeniti sa počiniteljima.

Pored navedenog važni su i Minimalni standardi za podršku žrtvama trgovine ljudima, posebno djeci, u Bosni i Hercegovini, kao i odredbe Strategije za suprotstavljenje trgovini ljudima u Bosni i Hercegovini, koji promoviraju prava i zaštitu stranaca žrtava trgovine ljudima. Tužilaštvo Bosne i Hercegovine je tokom 2022. godine izvršilo dopunu svoje vebstranice na kojoj su sada u posebnoj rubrici sadržane informacije za podršku svjedocima, oštećenim i žrtvama trgovine ljudima.¹³

Analizom evidentiranih slučajeva tokom 2022. i 2023. godine donesen je čitav novi set mjera kako bi se odgovor sistema poboljšao i kako bi se doprinijelo efikasnijem i uspješnijem procesuiranju trgovaca ljudima za žrtve u mješovitim migrantskim tokovima. U toku su aktivnosti na izradi nove Strategije za suprotstavljenje trgovini ljudima u Bosni i Hercegovini 2024-2027. godine; u istu su ugrađene odredbe koje se odnose na poboljšanje pristupa u identifikaciji potencijalnih žrtava u migrantskoj populaciji, ažurirani su i akcioni planovi u Strategiji u oblasti migracija i azila Bosne i Hercegovine 2021-2025, te će svakako naučena iskustva i lekcije biti primjenjeni i u izradi nove strategije.

¹² Smjernice za postupanje regionalnih monitoring timova u Bosne i Hercegovine, str. 57.

¹³ Dostupno na stranici Tužilaštva Bosne i Hercegovine: <https://www.tuzilastvobih.gov.ba/?opcija=sadržaj&kat=2&id=98&jezik=b>

5. Pristup žrtvama

Već je ranije navedeno da su žrtve trgovine ljudima duboko pogođene posljedicama i da su kod žrtava prisutne traume kao rezultat iskorištavanja (često višegodišnjeg). Provedenim radnjama vještačenja žrtava trgovine ljudima, kao i izvještajima stručnog osoblja koje radi sa žrtvama u sigurnim kućama, redovno se utvrđuje umanjeno opće životne sposobnosti, duševni bolovi, strah i PTSP kod žrtava kao direktne posljedice iskorištavanja.¹⁴

U jednom predmetu koji je bio vođen pred Tužilaštvom Bosne i Hercegovine, strana žrtva M.K. je, kako bi pobjegla od iskorištavanja, odnosno kako bi se distancirala od trgovca ljudima koji ju je iskorištavao, sama sebi nanosila povrede – koristeći nož pravila je rezove na rukama. Također, u predmetu gdje su žrtve maloljetni migranti bez pratnje, tim vještaka je u odnosu na žrtve konstatovao da su za vrijeme smještaja u sigurnoj kući provodili autodestruktivne radnje samopovređivanja, što je posljedica njihove borbe sa stresom i PTSP.

Kod pristupa žrtvi je **od ključne važnosti izjava žrtve**, ali važnije je da se žrtvi ukaže sva potrebna zaštita i pruži vrijeme oporavka, da se koliko-toliko posljedice i traume saniraju i da se obezbjedi da žrtva da izjavu u bezbjednom okruženju i da pri tome ne dođe do njene retraumatizacije.

Donošenjem Smjernica Visokog sudskog i tužilačkog vijeća Bosne i Hercegovine za zaštitu žrtava trgovine ljudima, propisana je obaveza rukovodiocima tužilaštva da donesu posebne instrukcije za tužioce u radu sa žrtvama trgovine ljudima. Glavni tužilac Tužilaštva Bosne i Hercegovine donio je obavezna uputstva broj A - 316/23 od 23.08.2023. godine, kojim se tužiocima nalažu određene radnje i koraci u predmetima sa žrtvama trgovine ljudima – između ostalog, **obavezno uključivanje službenika za podršku svjedocima u rad sa žrtvama**, a sve kako bi se obezbjedila što bolja zaštita prava žrtava, a u isto vrijeme uspješno procesuiranje počinilaca.¹⁵

¹⁴ U predmetu T20 O KTO 0021742 iz provedenog vještačenja (Timsko psihijatrijsko vještačenje od 12.04.2022. godine za žrtvu maloljetnog migranta) proizilaze utvrđene teške posljedice traumatskog događaja po žrtvu K.N. Vještaci su našli da je isti doživio traumatsko iskustvo, da je njegov iskaz autentičan i da je doživio strah i duševne bolove, te je kao posljedicu preživljenog događaja zadobio umanjeno opće životne sposobnosti za 30%.

¹⁵ U predmetu žrtve trgovine ljudima – državljanke Filipina, nakon što je ista prijavila događaj u policiji, pod nadzorom tužioca prvom saslušanju je prisustvovala službenica Odjela za podršku svjedocima tužilaštva, te je ista radila sa žrtvom u smislu psihološke podrške tokom čitavog postupka istrage.

Shodno Pravilniku o zaštiti stranaca žrtava trgovine ljudima, u odnosu na strance žrtve potrebno je obezbjediti vrijeme oporavka prije uzimanja izjave od žrtve za potrebe krivičnog postupka u trajanju od 30 dana.

Ministarstvo sigurnosti je odgovorno za osiguranje posebne zaštite i pomoći žrtvama trgovine ljudima tokom njihovog prihvata i boravka u centrima za smještaj žrtava trgovine ljudima. Stranac za kojeg postoje osnovi sumnje da je žrtva trgovine ljudima od dana smještaja u centar za smještaj žrtava trgovine ljudima stiče status zaštićenog lica na period od 30 dana, što se smatra periodom oporavka i razmišljanja, u kome treba da odluči da li će saradivati sa nadležnim organima u Bosni i Hercegovini radi istrage u otkrivanju i procesuiranju krivičnog djela trgovine ljudima.

Ovaj protok vremena i boravak u sigurnoj kući ponekad znače i da se neće moći uzeti izjava, jer će žrtve samovoljno napustiti sigurnu kuću.

To se upravo desilo u jednom predmetu gdje se nije uspjela uzeti izjava od dvije potencijalne žrtve iz migrantske populacije, jer se mislilo na dobrobit žrtava i cijenilo mišljenje psihijatra, te se čekao protok vremena za oporavak žrtava – žrtve su u međuvremenu postale nedostupne, jer se radilo o licima iz migrantske populacije.

Međutim, ovaj problem nije samo prisutan kod žrtava iz migrantske populacije, već i kod mnogih stranaca žrtava trgovine ljudima.

S obzirom na nemogućnost pribavljanja drugih dokaza i činjenice da tužilaštvo nije u mogućnosti da obezbjedi prisustvo žrtve i njeno daljnje svjedočenje na glavnom pretresu, u određenim slučajevima istrage nije moguće završiti.¹⁶

¹⁶ U predmetu Tužilaštva Međunarodna trgovina ljudima strankinja žrtva trgovine ljudima, maloljetničkog braka i prisilnog prosjačenja - državljanka Sjeverne Makedonije se nakon vremena oporavka vratila roditeljima i nakon toga odbila daljnje sudjelovanje u postupku, s obzirom na to da je njena izjava ključni dokaz i da bez njenog svjedočenja na glavnom pretresu nije moguće ishodovati osuđujuću presudu, te je predmet u fazi istrage.

6. Problem identifikacije žrtava kod mješovitih migrantskih tokova

Bosna i Hercegovina, kao država i policijske agencije, zajedno sa Tužilaštvom su prepoznate od strane međunarodnih monitoring mehanizama za praćenje borbe protiv trgovine ljudima. U izvještajima GRE-TA, TIP izvještaju SAD,¹⁷ ukazano je priznanje naporima države Bosne i Hercegovine u borbi protiv trgovine ljudima; posebno je naglašen kao pozitivan iskorak uspješna identifikacija žrtava iz mješovitih migrantskih tokova, ostvarena u 2022. godini. Ovaj uspjeh je rezultat zajedničkog pristupa i rada na prepoznavanju i zaštiti žrtava u mješovitim migrantskim tokovima, gdje su osnovni nosioci bili Služba za poslove sa strancima i Granična policija Bosne i Hercegovine, a pod nadzorom Tužilaštva. Razlog više za uspjeh je taj što je predmet sa identifikovanim žrtvama trgovine ljudima, nakon provedene istrage u kojoj su bili obezbjeđeni dokazi, uključujući i izjave žrtava iz migrantske populacije i izvršeno je lišenje slobode počinitelaca, okončan sudskim postupkom. Upravo aktivnostima i radom na ovom predmetu Tužilaštvo, ali i svi drugi akteri, naučili su važne lekcije u vezi sa tim kako ubuduće bolje prepoznavati žrtve u okviru mješovitih migrantskih tokova i kako obezbjeđiti dokaze koji će rezultirati uspješnim krivičnim gonjenjem trgovaca ljudima.

Ovim procesom je tokom 2022. godine Bosna i Hercegovina provela uspješnu identifikaciju pet žrtava trgovine ljudima, i to seksualne eksploatacije u mješovitim migrantskim tokovima; pored žrtava identifikovani su i počinioci protiv kojih je podnesen izvještaj o počinjenom krivičnom djelu i otvorena istraga, a predmet je rezultirao sudskim postupkom protiv identifikovanih počinitelaca koji su se nalazili u pritvoru. Dodatno, tokom 2023. godine identifikovane su dvije potencijalne žrtve trgovine ljudima prilikom krijumčarenja ljudi i istima je pružena zaštita, te je u odnosu na ovaj događaj podnesen izvještaj o počinjenom krivičnom djelu trgovine ljudima po nepoznatim počiniocima.

S obzirom na to da broj identifikovanih i potencijalnih žrtava trgovine ljudima u mješovitim migrantskim tokovima nije veliki, opravdano se postavlja pitanje zbog čega je to tako.

Odgovor se nameće sam po sebi, a prije svega se veže za same žrtve migrante, brzinu migrantskih tokova, jezičke i kulturološke barijere.

¹⁷ *Trafficking in Persons Report*, Izvještaj o borbi protiv trgovine ljudima Vlade SAD za 2022.

U kontekstu identifikacije žrtava, neovisno da li se radi o stranim ili domaćim žrtvama, dva su metoda identifikacije:

- Identifikacija od strane policijskih organa, nevladinog sektora, institucija (organi gonjenja – Policijska uprava, Granična policija, SIPA, Policijske agencije, Terenski centri službe za poslove sa strancima)
- Samoidentifikacija od strane samih žrtava.

Preciznije, identifikaciju vrše same žrtve i potencijalne žrtve na način da se iniciranje predmeta vrši posredstvom same žrtve – ista se obraća za pomoć policiji, nevladinoj organizaciji i sl., nakon čega se uključuju referalni mehanizam, policijske agencije i Tužilaštvo. Kod drugih slučajeva se policija na bazi prethodno prikupljenih informacija uključuje i, vršeći provjere, pronalazi potencijalnu žrtvu, nakon čega kreće referalni mehanizam.

Uvijek kada postoji sumnja da se radi o žrtvi trgovine ljudima, s takvom osobom će se postupati kao sa žrtvom sve dok se ne dokaže suprotno. U slučaju sumnje da se radi o djetetu žrtvi, izuzetno je važno imati na umu činjenicu da je pristanak djeteta na namjeravanu eksploataciju nebitan, jer dijete nije u stanju da samo donosi ovakve i slične odluke, te se svako postupanje prema djetetu koje sadrži eksploataciju smatra trgovinom ljudima. Ukoliko se radi o punoljetnoj osobi, potrebno je da se takva osoba sama identificira kao žrtva trgovine, odnosno pojasni oblik eksploatacije kojem je bila izložena tokom određenog perioda, kako bi dobila status žrtve.¹⁸

Ranije je istaknuto da stranci žrtve imaju u startu podređen položaj u odnosu na domaće žrtve prevashodno zbog jezičkih barijera i kulturoloških razlika, a sami migranti često i zbog loših iskustava sa policijom tokom svog puta imaju stepen nepovjerenja prema organima i ne odlučuju se na saradnju, odnosno samoidentifikaciju. Nadalje je obrazloženo i dati su primjeri kada potencijalne žrtve, koje budu prepoznate i sklonjene u sigurne kuće, napuštaju svojevoljno iste i postaju nedostupne, te njihove izjave nisu prikupljene.

Evidentno je kroz postupke i rad sa migrantskom populacijom da se ogromna protupravna imovinska korist ostvaruje u krijumčarenju migranata, da migranti plaćaju da budu prokrijumčareni i da su ti novci potekli iz ušteđevine, prodaje nekretnina, posudbe, ali tih novaca nestane tokom putovanja. Tada dolazi do opasnosti da ti migranti postanu žrtve trgovine ljudima.

¹⁸ Smjernice za postupanje regionalnih monitoring timova u Bosni i Hercegovini, str. 50.

Migranti radi realizacije GAME nastoje što prije doći do željene krajnje destinacije, pa upravo ta brzina kretanja otežava i skoro onemogućava registrovanje i prepoznavanje žrtava u okviru mješovitih migrantskih tokova. Uvidom u situaciju sa migrantskom populacijom u Bosni i Hercegovini, kao i kroz podatke i intervjuje prikupljene od strane IOM u Bosni i Hercegovini, migranti ne žele da se zadržavaju, te je prosjek njihovog boravka na području ove države 5-8 dana.

Migranti u velikom broju slučajeva plaćaju po prevođenju i stizanju do destinacije, a usputni troškovi se kreću od 100 do 500 EUR, pa i više. U kompletnoj ruti migranti ne daju prave podatke, a posebno su problematični slučajevi migranata koji su bez pratnje i maloljetni, pa radi slobodnijeg kretanja daju podatke da su punoljetni, te tako borave u prihvatnim centrima za punoljetna lica, gdje su potencijalna meta krijumčara i trgovaca ljudima – oni iste lako vrbuju radi iskorištavanja u svrhu vršenja krivičnih djela, seksualnog iskorištavanja i drugih oblika iskorištavanja.¹⁹

Tokom rada na predmetima krijumčarenja migranata Tužilaštvo Bosne i Hercegovine je zabilježilo više slučajeva *modus operandi* krijumčara i grupa za krijumčarenje, gdje se od strane krijumčara uzimaju i zadržavaju pasoši i putne isprave migranata kao vrsta zaloga da će novčani iznosi biti plaćeni, bilo neposredno od krijumčarenih migranta ili od članova njihovih porodica.²⁰ Ta okolnost dodatno podcrtava opasnost da će migranti koji budu krijumčareni potpasti pod vlast i kontrolu trgovaca ljudima, jer je jedna od uobičajenih metoda uspostave kontrole oduzimanje putnih isprava.

Prema tome, ove situacije ukazuju na jedan od problema koji se vežu za ovo krivično djelo, a to je sama identifikacija žrtava trgovine ljudima i prepoznavanje žrtava u okviru migrantske populacije. U tim slučajevima ključni su faktori svi relevantni akteri koji se nalaze u doticaju sa migrantima, a prije svega policijske agencije, uposlenici prihvatnih centara, inspektori Službe za poslove sa strancima, centri za socijalni rad (kroz postavljene staratelje maloljetnim migrantima bez pratnje) i

¹⁹ U izjavi maloljetnog migranta koji je boravio u prihvatnom centru za punoljetna lica i koji je bio meta napada jedne grupe migranata, a koji je saslušan u Tužilaštvu Bosne i Hercegovine, navodi se da je isti namjerno dao podatke da je punoljetan, jer je prethodno, u prihvatnom centru za maloljetnike gdje je bio smješten, imao ograničeno kretanje i dodjeljenog staratelja, te nije imao nikoga od krijumčara kako bi našao konekciju da putuje; stoga je dao netačne podatke da je punoljetan kako bi bio smješten u prihvatni centar za punoljetna lica.

²⁰ Početkom 2024. godine Tužilaštvu je prijavljen događaj iznude novca od strane krijumčara, koji su od porodice tražili uplatu od 10.000 EUR kako bi pustili lice koje nije imalo sredstava da plati nezakonito prevođenje u Bosnu i Hercegovinu, predmet T20 O KTO 0024587.

nevladine organizacije (koje na temelju postojećih indikatora trgovine ljudima mogu prepoznati žrtvu).

Krivični zakon Bosne i Hercegovine je usklađen sa Palermo protokolom i u njega su integrisane zakonske odredbe o zabrani kažnjavanja žrtve trgovine ljudima za krivične radnje počinjene u tom statusu. Posebna je poteškoća pravilno postupati u predmetima gdje se radi o nezakonitim migracijama i evidentiranim licima koja krijumčare migrante, jer se i među takvim osobama zapravo mogu nalaziti potencijalne žrtve trgovine ljudima. Zbog toga je potreban dodatni oprez i pristup istraživanju krivičnih djela krijumčarenja ljudi; posebno je neophodno obratiti pažnju na krijumčarene migrante, naročito na djecu.

Prema zabilježenim slučajevima i identifikovanim potencijalnim žrtvama trgovine ljudima u migrantskoj populaciji slijedi da su u Bosni i Hercegovini prisutna dva oblika iskorištavanja: seksualno iskorištavanje i prisiljavanje na vršenje krivičnih djela. Drugi oblici eksploatacije nisu zabilježeni, a imajući u vidu potrebu i brzinu kretanja migranata, jer je Bosna i Hercegovina tranzitna zemlja za razliku od nekih odredišnih zemalja (npr. Italija, Španija) nisu prisutni oblici radnog iskorištavanja migranata, odnosno žrtava trgovine ljudima.

Dakle, osnovni problem u malom broju slučajeva identifikovanih žrtava trgovine ljudima u migrantskim tokovima i među migrantskom populacijom sastoji se u nedovoljno brznoj reakciji nadležnih organa u opažanju indikatora trgovine ljudima, odnosno u brzini kretanja, želji žrtava da što prije nastave put, njihovom nepovjerenju prema policiji, jezičkim i kulturološkim barijerama.

Drugi problem se odnosi na potencijalnu pogrešnu kvalifikaciju djela, gdje se, umjesto krivičnog djela trgovine ljudima, počinio procesuiraju pod drugom pravnom kvalifikacijom. Kao što je istaknuto ranije, zabilježen je veći broj slučajeva koji su bili procesuirani od strane Kantonalnih tužilaštava na štetu migranata pod kvalifikacijom krivičnih djela: razbojništvo, ucjena, silovanje, ubistvo i sl.²¹

²¹ Predmet T20 O KTO 0019584 – podnesena je optužnica sa kvalifikacijom Međunarodna trgovina ljudima iz člana 186. KZBiH na štetu stranih državljanke Rusije i Ukrajine, koje su bile seksualno iskorištavane i prisiljavane na rad u nekoliko privatnih objekata u Mostaru. Nakon izvođenja dokaza i okončanog glavnog pretresa, Sud Bosne i Hercegovine je donio presudu kojom je optužene oglasio krivim za krivično djelo Međunarodno navođenje na prostituciju iz člana 187. KZBiH.

7. Osvrt na praktične primjere i slučajeve trgovine ljudima u mješovitim migrantskim tokovima

S obzirom na iznesene probleme u identifikaciji i prepoznavanju žrtava trgovine ljudima u okviru mješovitih migrantskih tokova, u nastavku će biti prikazani sažeci tri slučaja iz prakse Bosne i Hercegovine u odnosu na trgovinu ljudima i strance žrtve u migrantskoj populaciji.²²

Kako je naznačeno u prethodnom tekstu, čak i kada se evidentiraju i prepoznaju žrtve i ukaže im se zaštita sistema, ta okolnost nužno ne znači da će sama po sebi dovesti do uspješnog procesuiranja i krivičnog gonjenja počinitelja, trgovaca ljudima. Žrtve iz migrantske populacije pored doživljenih trauma nerijetko ostaju frustrirane administrativnim preprekama i dužinom trajanja istrage, te samovoljno napuštaju sigurne kuće i nastavljaju putovanje s ciljem stizanja do krajnje željene destinacije.

U nekim slučajevima te radnje znače da formalne izjave, u skladu sa odredbama Zakona o krivičnom postupku, neće biti moguće uzeti i samim tim se onemogućava daljnje procesuiranje. Isto tako, često se dešava da nije moguće izvršiti preciznu identifikaciju trgovaca ljudima, odnosno da isti postanu nedostupni na način da, kada žrtva prijavi policiji krivično djelo, počinioci odmah napuštaju boravište i u konačnici zemlju.

U predmetima u kojima su dokazi koncentrisani na jednom mjestu, gdje su počinioci i oštećeni dostupni i na raspolaganju policijskim agencijama i tužilaštvu, neće biti problem uspješno prikupiti dokaze, uključujući i izjavu žrtve.²³ Tokom glavnog pretresa pred sudom žrtva će dati svoj iskaz i, zajedno sa drugim izvedenim dokazima, tužilaštvo će dokazati krivnju optuženog.

S druge strane, u situacijama kada se dokazi nalaze van zemlje, kada su žrtva ili osumnjičeni nedostupni, istraga je ugrožena i na izvestan način onemogućena, i ovisi od međunarodne pravne pomoći. Stranci žrtve trgovine su osobe koje, nakon otkrivanja i identifikovanja, žele što prije da se vrate u svoju zemlju porijekla, odnosno, u svijetlu žrtava iz migrantske populacije, one žele da nastave svoj put i da se pridruže srođnicima u zemlji odredišta.

²² Predmet T20 O KTO 0021742, predmet T20 O KTO 0023755 i predmet T20 O KT 0024379.

²³ Primjeri predmeta trgovine ljudima sa domaćim žrtvama.

Gore navedeni primjeri biće opisani u nastavku kroz pregled tri slučaja od kojih je jedan okončan uspješno, dok su druga dva u fazi mirovanja, jer je iz određenih razloga nastao zastoj u istrazi.

Pored navedenih slučajeva Tužilaštvo Bosne i Hercegovine je zaprimilo više odvojenih informacija o mogućim potencijalnim žrtvama u prihvatnim centrima i među migrantskom populacijom, koji su podneseni od strane Službe za poslove sa strancima. Ti slučajevi su evidentirani kroz operativna saznanja pribavljena od strane osoblja službe, koje se nalazi u prihvatnim centrima, kroz socijalne mreže *TikTok* i *Instagram* i uvide u mobilne aparate migranata. Svaka od navedenih informacija je zavedena u predmet i izdata je naredba za vršenje provjera ovih navoda, kao i lociranje i utvrđivanje potencijalnih žrtava trgovine ljudima.

Tokom 2023. godine nijedna informacija nije rezultirala uspješnom identifikacijom žrtava trgovine ljudima; ali, iste su ishodovala nekoliko predmeta u kojima su identificirana lica koja vrše krijumčarenje ljudi i djeluju iz prihvatnih centara za migrante i protiv istih je podnesen izvještaj o počinjenom krivičnom djelu, te su predmeti okončani osuđujućim zatvorskim presudama.

7.1. Predmet Čamac

Tužilaštvo je imalo više prijavljenih predmeta krijumčarenja migranata korištenjem čamaca preko rijeke Drine iz Republike Srbije u Bosnu i Hercegovinu. Ovi predmeti su obično registrovani tokom ljetnih mjeseci, kada su uslovi na rijeci Drini povoljni za lako prelaženje rijeke gumenim čamcima, a uglavnom se radi o lokaciji Zvornika i Bratunca. Tokom 2022. i 2023. godine zabilježen je veći broj predmeta gdje su osumnjičena lica, koja upravljaju čamcima i vrše prevoz drugih migranata, stranci koji također pripadaju migrantskoj populaciji.

Tako je u označenom predmetu T20 O KT 0024379, 2023. godine od strane pripadnika Granične policije Bosne i Hercegovine na području lokacije Matarize, grad Zvornik, u kasnim noćnim satima uočeno kretanje čamca sa teritorije Republike Srbije ka Bosni i Hercegovini. Nakon što je čamac pristao na obalu, brзом intervencijom pripadnika Granične policije ove države lišena su slobode dva lica afroazijskog porijekla za koje je utvrđeno da su upravljali čamcem, odnosno direktno učestvovali u izvršenju krivičnog djela Krijumčarenje ljudi iz člana 189. KZBiH.

U čamcu je zatečeno osam lica migranata, državljana Afganistana, koji su saslušani kao svjedoci, a potom predati Službi za poslove sa strancima. Sa osumnjičenim je u prisustvu tumača obavljen razgovor od

strane pripadnika policije i isti su tada u svojim izjavama naveli da jesu upravljali čamcem, ali da su na to bili prinuđeni od strane krijumčara.

Iz izjava osumnjičenih slijedi da su isti imali svojstvo migranata i da su došli u Srbiju gdje su tražili mogućnost da se prebace dalje za Bosnu i Hercegovinu, a potom za Republiku Hrvatsku i zemlje EU. Dobili su informacije o grupi krijumčara koji su im dali upute da dođu do Malog Zvornika, gdje su bili izmješteni desetak dana u neki ruševni objekt u području obraslom drvećem u blizini rijeke Drine. U tom objektu boravio je veliki broj migranata koji su čekali pogodan trenutak koji odrede krijumčari za njihovo prebacivanje. Osumnjičeni su dalje izjavili da su ih krijumčari, kada su vidjeli da nemaju dovoljno novca, zlostavljali i da su tražili da oni za njih rade i tako odrade dug za krijumčarenje.

Nakon ovih izjava obaviješten je postupajući tužilac i osumnjičeni su provedeni u prostorije Tužilaštva na ispitivanje od strane tužioca. U prisustvu branilaca po službenoj dužnosti ispitani su kao osumnjičeni na počinjenje krivičnog djela, a posebno su bili pitani u odnosu na događaje koji su prethodili izvršenju radnji krijumčarenja ljudi.

Tako je jedan osumnjičeni na zapisniku izjavio sljedeće:

„Meni su tri dana prijetili na teritoriji Republike Srbije. Tri dana su me držali bez vode i hrane, i evo od kada sam priveden pojeo sam samo nešto kekxa. Mi smo bili na obali Srbije, bilo nas je puno migranata, ne znam koliko, bili smo u šumi, bila je jedna kuća i tu smo bili u kući. Iz kuće smo dovedeni na obalu Drine. Ti ljudi su donijeli čamac. Ti ljudi su bili krijumčari koji su prijetili i oni su uzeli od nas novac. Onda je on donio čamac, udarao me i rekao mi da ću ovu grupu prevesti tamo. Bila je veća grupa, on je rekao da ja trebam prevesti čamac, ostaviti migrante i vratiti se nazad. Ne znam tačno koliko je bilo ljudi, bila je noć. Ja sam bio u prednjem dijelu čamca, iza mene su bile žene i ne znam da li je bilo djece. On je stajao iznad mene i udarao me u glavu. On je imao navučenu kapu, samo su se oči vidjele i imao je drvo u ruci i to se dešava prije polaska. Ta osoba me je prethodno držala tri dana zatvorenog i tada me je tukao. Ta osoba je ostala tamo na onome mjestu odakle smo mi krenuli, a krijumčara je bilo pet-šest naoružanih i oni su ostali sa ostalom grupom migranata na obali. Ja sam bio vozač čamca, toliko me je tukao da sam ja bio prisiljen da vozim čamac. A da sam ja pobjegao, on je rekao naći ću te i u Sarajevu i ubit ću te. Ja nisam bio svjestan tih ljudi jer sam bio pretučen, ja sam vozio čamac, ja sam bio tučen u glavu drvetom i nisam znao ništa. Kada je policija došla, mi smo se preplašili i htjeli smo pobjeći samo od ovih ljudi krijumčara što su nas prisiljavali. Ja sam se prepao zato što su oni rekli da se moramo vratiti, a ako pobjegnemo da oni imaju tamo svoje ljude koji će nas naći. Mi smo bili zatvoreni i oni su nas tu tukli. Ja bih

*samo još rekao na kraju da sam ovo uradio pod prisilom, jer sam dobio mnogo udaraca, jer me je ucijenio, uzeo je od mene moj novac. Tačno je da sam ja prevezao te ljude čamcem iz Srbije u Bosnu i Hercegovinu”.*²⁴

Nakon analize svih dokaza, uključujući i izjave osumnjičenih, tužilac je donio odluku da zastane sa krivičnim gonjenjem, jer se javila sumnja da su osumnjičeni počinili krivično djelo u statusu žrtve trgovine ljudima. Obaviještena je Služba za poslove sa strancima i osumnjičeni su predati u nadležnost Službe radi dalje procjene i smještaja u sigurnu kuću. Jedno od lica je izjavilo na ispitivanju u Tužilaštvu da je maloljetno i istom je odmah postavljen staratelj ispred centra za socijalni rad. Putem centra SELEC zatražene su provjere navoda iz izjava osumnjičenih i izdate su naredbe Graničnoj policiji da dodatno obave razgovore sa krijumčarenim migrantima s ciljem provjere navoda izjava osumnjičenih i utvrđivanja identiteta krijumčara, odnosno trgovaca ljudima koji su, po izjavi dva lica, iste iskorištavali i prisiljavali na vršenje krivičnih djela.

Nakon što su potencijalne žrtve trgovine bile predate u nadležnost Službe i upućene u sigurnu kuću, od nadležnih smo obaviješteni da su isti nakon pet dana samoinicijativno napustili smještajne kapacitete sigurne kuće i otputovali na nepoznatu adresu. Tužilaštvo je u saradnji sa Graničnom policijom Bosne i Hercegovine i Službom za poslove sa strancima nastojalo locirati potencijalne žrtve u prihvatnim centrima za migrante u Bosni i Hercegovini, ali bezuspješno.

U isto vrijeme krijumčareni migranti su nakon obrade bili smješteni u prihvatni centar za migrante Blažuj, ali naknadnim potragama isti nisu pronađeni i, po svemu sudeći, nastavili su putovanje.

Formirani predmet je u fazi zastoja, jer nisu pronađeni svjedoci, odnosno potencijalne žrtve i isti nisu saslušani u statusu oštećenih. U odnosu na sam događaj Tužilaštvo je naložilo Graničnoj policiji da, u odnosu na ova dva lica, dostavi Tužilaštvu izvještaj o počinjenom krivičnom djelu trgovine ljudima prema nepoznatom počiniocu.

7.2. Predmet Prihvatni centar

Tužilaštvo Bosne i Hercegovine je zaprimilo Izvještaj o počinjenom krivičnom djelu, podnesen od strane Granične policije ove zemlje zbog osnova sumnje da je počinjeno krivično djelo Međunarodna trgovina ljudima iz člana 189. KZBiH. Predmetnim izvještajem prijavljeno je više lica iz migrantske populacije, koja su u periodu 2021-2022. poduzima-

²⁴ Zapisnik o ispitivanju osumnjičenog W.Z. od 23.08.2023. godine.

li radnje seksualnog iskorištavanja maloljetnih migranata bez pratnje (ukupno četiri žrtve trgovine, i to: M.A., A.A., A.R. i M.A.).

Nakon zaprimljenog izvještaja formiran je predmet T20 O KTO 0023755 22, te je donesena naredba o provođenju istrage protiv osumnjičenog H.W. Žrtva trgovine ljudima maloljetni M.A. pronađen je od strane pripadnika Državne agencije za istrage i zaštitu 22.02.2022. godine u prihvatnom centru za maloljetnike Ušivak, a nakon što je ista zaprimila obavještenje od upravnika centra da postoji osoba za koju se sumnja da je doživjela određene oblike zlostavljanja u prethodnom periodu. Nakon obavještenja tužioca inspektori Državne agencije za istrage i zaštitu obavili su razgovor sa maloljetnim M.A. u prisustvu njegovog dodjeljenog staratelja i psihologa iz centra i uz korištenje usluga prevodioca. O obavljenom razgovoru sačinjeni su službena zabilješka i izvještaj o preduzetim mjerama i radnjama koji je dostavljen Tužilaštvu.

Iz preliminarnog početnog razgovora prikupljena su saznanja i informacije na osnovu kojih je, shodno Pravilniku o zaštiti stranaca žrtava trgovine ljudima, uključena Služba za poslove sa strancima; zatim je, uz obavještenje Tužilaštvu, donesena odluka da se maloljetni M.A. ima smatrati potencijalnom žrtvom trgovine ljudima i da mu se odmah ukaže zaštita na način da je isti smješten u sigurnu kuću u Zenici.

Iz početne izjave ove žrtve, ali i iz izjave koja je uzeta nakon perioda oporavka, slijedi da je isti prije dvije godine krenuo iz Irana za Tursku, da je nakon Turske prokrijumčaren u Grčku, da bi na kraju završio u nekom kampu za maloljetnike u Srbiji. Pošto u tom kampu nije imao mogućnosti da nađe krijumčara koji će ga prebaciti, dalje prelazi u kamp za punoljetne osobe i nakon toga kreću njegovi problemi. Navodi da je u tom kampu bio predmetom silovanja više osoba i da je na kraju prebačen kod izvjesnog M. krijumčara u neku kuću u kojoj je boravio mjesec dana i da je tada bio seksualno zlostavljen i iskorištavan od M. i osoba koje je dovodio M., da je uspio pobjeći i sam preći u Bosnu i Hercegovinu, gdje se prijavio u kamp Ušivak. Jedno vrijeme je sve bilo dobro dok se nije pojavio migrant koji je njega prepoznao i pustio vijest da je on bio podvođen; tada ga je krijumčar S. uzeo sebi, jer je on imao i druge maloljetnike koji su bili seksualno zlostavljani i silovani, da ih je S. snimao i prijetio da će porodicama poslati snimke. Dalje ističe da se on nije mogao odbraniti i da je morao pristati na iskorištavanje, jer je S. bio glavni. Nakon određenog perioda uposljeni u kampu su primjetili znake zlostavljanja i nakon što je bio pozvan od osoblja, S. mu je ponudio da ga sakrije i da ga prebaci iz Bosne i Hercegovine, nakon čega je bio napadnut od jedne grupe migranata i osoblje kampa mu je pomoglo.

U razgovoru je imenovao lica koja su ga seksualno zlostavljala u centru i dao je ukupno sedam imena i nadimaka.

Na ovaj predmet gdje su radnje preduzimali pripadnici Državne agencije za istrage i zaštitu nadovezan je predmet Granične policije, gdje su u prihvatnom centru Blažuj pronađena još tri maloljetna lica potencijalne žrtve trgovine ljudima. Prva informacija o navodnom seksualnom iskorištavanju migranata u kampu Blažuj potekla je od svjedoka M.T., koji je na zapisniku o saslušanju svjedoka CIU broj 17-10-2-04-22/22 od 22.01.2022. godine izjavio da ima na mobitelu snimku seksualnog zlostavljanja jednog migranta koji pristaje dobrovoljno ustupiti inspektorima. Dakle, svjedok M.T. je dobrovoljno ustupio video snimak sa svog mobilnog telefona na kojem se vidi kako osobe koje borave u kampu Blažuj seksualno zlostavljaju maloljetnog A., njegovog sunarodnjaka čije on prezime ne zna. Navedeni video snimak dostavljen je Službi za poslove sa strancima, koji su izvršili identifikaciju osobe sa video snimka, kao i osoba koje su kreirale video snimak i drugih osoba nad kojima su ista lica vršila nasilne radnje, te je utvrđen identitet osobe H.W. i osobe po nadimku B. U krugu prihvatnog centra Blažuj pronađena je maloljetna osoba M.A. (osoba sa video snimka), a u prihvatnom centru Ušivak pronađene su još dvije maloljetne osobe A.A. i A.R., koje su pronađene na osnovu preliminarnog razgovora sa M.A.

M.A. je u preliminarnom razgovoru inspektorima Granične policije potvrdio da je bio seksualno iskorištavan od strane lica koja on zna po nadimcima i da su ga zlostavljali u kontejneru u Blažuju, o čemu su sačinili i video snimak, kao i o svom saznanju da iste osobe i nad drugim maloljetnim osobama vrše identično nasilje i seksualno zlostavljanje, a među njima poznaje A.A. i A.R. Navedenim maloljetnicima je dodjeljena zaštita i isti su zbrinuti u jednu od sigurnih kuća u Bosni i Hercegovini, koje pružaju zaštitu žrtvama trgovine ljudima.

Tokom istrage saslušana je žrtva M.A., koji je u izjavi opisao na koji način je seksualno iskorištavan od strane B. i B., da mu je prijećeno da, ako prijavi događaj nekoj organizaciji ili drugoj osobi, video snimak će biti objavljen na Facebook stranici ili na nekoj drugoj mreži. Poznato mu je da je bilo još zlostavljanja drugih osoba od strane tih lica. Poznato mu je da postoje video zapisi o njegovom zlostavljanju. Dalje je opisivao jedno od zlostavljanja kada ga je B. zgrabio za ruke i vezao ih iza leđa, počeo ga udarati, u čemu mu se pridružio i drugi krijumčar, koji je to radio drvenim štapom i, kada je svjedok krenuo da viče i galami, pomenuta dva lica su izvadila pištolj i nož, preteći mu da će ga ubiti ukoliko ne prestane da pravi buku. Natjerali su ga da sjedne na krevet, te je tada B. izvadio boce sa alkoholom u koje je ubacio

neke tablete koje je izvadio iz džepa, nakon čega su obojica fizičkom prinudom prisilili da popije. S obzirom na to da nikada nije konzumirao alkohol, niti bilo kakve druge opijate, izgubio je svijest i ne sjeća se nikakvih detalja. U istom kontejneru se probudio narednog jutra i vidio da tu spava i B. Nakon što je izašao iz kontejnera, ugledao je B. koji ga je uhvatio za ruku i rekao: „*Sačekaj da ti nešto pokažem*”. Tada mu je na svom mobitelu pokazao snimak njegovog seksualnog zlostavljanja uz prijetnju da, ukoliko ikome kaže o dešavanjima od prethodne noći, ubiće ga ili postaviti snimak na društvene mreže ili ga proslijediti njegovoj porodici. Tom prilikom svjedok je primjetio da se na snimku čuje B. i glas njemu nepoznate osobe. Uvidom u snimak vidi se M.A. bez odjeće u stanju opijenosti i registruje se razgovor na samom kraju snimka sa rečima: „*Imam mnogo ponuda za tebe*”. M.A. je izjavio da pomenuta lica imaju čitavu mrežu, da misli da je snimak odmah podijeljen na toj mreži i da je on bio kandidat za dalje seksualno zlostavljanje.

Istraga u ovom predmetu nije okončana iz objektivnih razloga. Nakon tri mjeseca boravka u sigurnoj kući, žrtve trgovine ljudima su samoinicijativno napustile sigurnu kuću i ne nalaze se u Bosni i Hercegovini. Svjedok koji je dao prve informacije i ustupio snimak je također nedostupan i takođe se ne nalazi u zemlji. Identifikacija lica koja su vršila seksualno iskorištavanje migranata nije izvršena uspješno s obzirom na to da su organi gonjenja raspolagali samo njihovim nadimcima. Lice za koje je utvrđen identitet je pobjeglo prilikom pokušaja pronalaska istog u prihvatnom centru i nedostupno je organima gonjenja.

Kao direktan odgovor sistema na ove događaje uspostavljena je bolja zaštita i vidljivost Službe za poslove sa strancima u prihvatnim centrima, pojačano je prisustvo organizacije IOM, kao i angažman agencija za obezbjeđenje objekata. Uposleni su kulturološki medijatori i dodatni psiholozi koji pružaju psihološku pomoć osobama u potrebi, te su održani treninzi radi boljeg prepoznavanja indikatora zlostavljanja i iskorištavanja u prihvatnim centrima.

Od strane Tužilaštva je inicirano periodično provođenje pretresa prihvatnih centara s ciljem prevencije i pronalaska mogućih drugih slučajeva trgovine ljudima u prihvatnim centrima za migrante na području Bosne i Hercegovine.

7.3. Predmet Orašje

U predmetu protiv dva identifikovana osumnjičena nakon okončane provedene istrage podignuta je optužnica pred Sudom Bosne i Herce-

govine zbog krivičnih djela Krijumčarenje ljudima iz člana 189. KZBiH i Međunarodna trgovina ljudima iz člana 186. KZBiH.

Optužnicom se optuženi stranci državljanji terete da su tokom 2021. i 2022. godine sve do lišenja slobode, djelujući kao grupa, krijumčarili migrante preko granice Bosne i Hercegovine za Republiku Hrvatsku i druge zemlje EU, te da su tokom tih radnji vrbovali i iskorištavali maloljetne migrante bez pratnje, i to kroz seksualno iskorištavanje i prisiljavanje na vršenje krivičnih djela.

Tokom istrage prikupljeno je više dokaza kojima se potvrđuju navodi iz optužnice: izjave svjedoka, nalazi i mišljenja vještaka, materijalni dokazi. Pretresom objekta gdje je lišen slobode jedan od optuženih i gdje su zatečena lica migranti, uključujući i maloljetne migrante, pronađeni su dokazi koji su uključeni u optužnicu, između ostalog: određena količina novca, mobiteli, hladno oružje, sveska u kojoj je sadržana evidencija o krijumčarenim migrantima i iznosima novca sa kodovima *Hawala* sistema prijema novca.

Tužilaštvo je s ciljem dokazivanja navoda iz optužnice saslušalo policijske službenike koji su postupali u predmetu, inspektore Službe za poslove sa strancima, staratelje maloljetnih migranata, uposlene prihvatnog centra za migrante, psihologe koji su prisustvovali uzimanju izjava od žrtve i samu žrtvu trgovine ljudima.

Tokom rada na prikupljanju dokaza u vezi sa seksualnim iskorištavanjem maloljetnika u prihvatnim centrima, pripadnici Granične policije Bosne i Hercegovine su došli do saznanja od strane Službe za poslove sa strancima i kroz preliminarne razgovore sa potencijalnim žrtvama da određena lica krijumčari ljudima koriste objekat na području Orašja, u koja se dovode maloljetna lica, te se nakon toga ubacuju u kamione na obližnjem carinskom terminalu. *Modus operandi* koji koriste navedena lica prema početnim informacijama jeste grupa od četiri državljanina Afganistana: kada se dovede grupa djece za transport iz Sarajeva ili nekog drugog kampa, dva Afganistanca ostaju s njima u Orašju, a druga dva idu nazad po sljedeću grupu. Također, navedeni državljanji Afganistana koriste situaciju da snimaju seksualne odnose sa maloljetnicima, te ih pod prijetnjom i ucjenom da će snimke slati njihovim prijateljima i porodici, prisiljavaju na iskorištavanje i vršenje krivičnih djela.

Daljnjom istragom saslušana je u svojstvu svjedoka inspektorica Službe za poslove sa strancima, čije je radno mjesto u prihvatnom centru i koja je zadužena kao koordinatorka ispred Službe za poslove sa strancima da vrši koordinaciju sa nevladinim sektorom prisutnim u kampu, saradnju sa policijskim agencijama, odnosno praćenje sigurnosne si-

tuacije u kampu. U izjavi je inspektorica Službe opisala da je svakodnevno u kontaktu sa migrantima smještenim u kampu, te da kroz te kontakte i razgovore raspolaže velikim brojem informacija koje dobiva od samih migranata, a koje se odnose i na krivična djela – posebno informacije o rutama krijumčara i o trgovini ljudima, kao i narkotičkim sredstvima. U ovom predmetu dostavila je prikupljene informacije u vezi osumnjičenih A.I., K.H. i radnji koje se odnose na krijumčarenje ljudi i trgovinu ljudima. Opisala je detaljno susret sa žrtvom trgovine K.M. i razgovor sa njim u svojoj kancelariji, gdje joj je isti zatražio pomoć i rekao da je bio žrtva silovanja i da su ga seksualno iskorištavali u nekoj kući u Orašju blizu graničnog prelaza. Spomenuo je da su to radili krijumčari koje on zna po nadimcima B. i T. Dalje je izjavio da je trebao biti preveden ilegalno za Italiju od strane B. i T., da su mu tražili oko 1.500 EUR za tu uslugu, ali da on nije imao novac, te su ga onda zatvorili u tu kuću i seksualno zlostavljali, snimali i ucjenjivali ga da će snimke poslati porodici, prijateljima i objaviti na mreži *TikTok*. Rekao je da su ga poslije nekog vremena iz Orašja njih dvojica doveli u kamp Blažuj, da su ga tamo isto htjeli zlostavljati, da je on na kraju uspio pobjeći od njih iz kampa i prijaviti se kao svjedok.

Nakon razgovora svjedok je izmješten u sigurno okruženje u prihvatni centar za maloljetnike, a potom se Granična policija uključuje u istragu gdje je odmah žrtva K.M. smještena u sigurnu kuću Medica u Zenici. Osumnjičeni B. je pronađen u prihvatnom centru u Blažuju, a T. je uspio pobjeći. Naknadno je izvršen pretres objekta u Orašju, prilikom kog je policija spriječila pokušaj krijumčarenja, jer su tu pronađena dva punoljetna i dva maloljetna migranta koje je T. trebao te večeri staviti u kamion – tom prilikom lociran je i T. i lišen slobode.

Ova svjedokinja je, svjedočeći na glavnom pretresu, izjavila da su po saznanjima Službe ove dvije osobe, B. i T., nezakonito prevele više migranata tako što bi ih nalazili u kampu Blažuj ili Ušivku, tražili im 1.500 EUR ili više, nakon čega bi migranti dolazili u kuću u Orašju, potom bi ih B. i T. stavljali u prikolice kamiona koje bi nekako uspjeli otvoriti i ponovno zatvoriti da se to ne primjeti, a sa njima su bili i njihovi pomagači (čak su koristili i djecu koju bi prisiljavali da razne bludne radnje rade kako bi otplatili svoj dug). Takođe, ova grupa je posebno targetirala maloljetne migrante bez pratnje kako bi otplatili dug i seksualno ih iskorištavali, ucjenjivali i prisiljavali da rade za njih i pomažu im u krijumčarenju.

Prilikom daljnjeg rada na predmetu saslušana je inspektorica Granične policije, koja je izjavila da je bila vođa tima koji je postupao u predmetu. Opisala je kako je od strane službenika Službe za poslove sa strancima

pronađena žrtva K.N, koji je u preliminarnom razgovoru rekao da je bio žrtva silovanja i seksualnog nasilja od strane dva migranta krijumčara, koje je on znao po nadimcima B. i T., i da se to dešavalo u blizini granice za vrijeme kada je trebao da bude prebačen u Republiku Hrvatsku; on je nakon toga tražio pomoć od uposlenika kampa, ali nije dobio adekvatnu zaštitu, te je tada rekao da je spreman na saradnju i da u svom telefonu ima spašenu lokaciju na kojoj se sve to dešavalo. Dalje je izjavila da su sve identifikovane žrtve smještene u sigurnu kuću i da im je dodjeljen staratelj, te da su naknadno saslušani i izvršeno je prepoznavanje putem fotografija osoba koje su ih zlostavljale. Identitet osumnjičenih je utvrđen i uz pomoć informacija Službe za poslove sa strancima, kao i zapisnika o prepoznavanju osoba. Predstavila je način djelovanja osumnjičenih kroz prikupljene dokaze – da su osumnjičeni tokom 2021. i 2022. godine djelovali kao krijumčari ljudima, i to na način da migrante pronalaze najčešće u kampu u Blažuju, a zatim ih sami vode ili im daju upute putem telefona da dođu u Orašje na autobusku stanicu (što su oni najčešće činili putem autobuskom prevoza); potom bi tim migrantima slali lokaciju neke razrušene kuće, koja se nalazi u krugu od oko 1 km od Međunarodnog graničnog prelaza Orašje, a nakon toga bi, kada bi sve bilo spremno za ilegalno prebacivanje preko granice, iste pozivali da dođu u objekat-vikendicu. Tokom ovih radnji osumnjičeni su ciljali na maloljetne migrante bez pratnje da bi ih iskorištavali kako seksualno, tako i za vršenje krivičnih djela, dovodeći ih u zabludu i varajući ih da tako što bi im govorili da će ih prevesti besplatno – tada su ih tjerali na seksualni odnos i koristili ih da ubacuju druge migrante u kamione, kao i da im pomažu oko krijumčarenja, prijeteći im fizičkim nasiljem i ucjenjujući ih slikama.

Tokom istrage saslušana je žrtva N.K., koja je na izjavi opisala lica koja su ga seksualno zlostavljala. Ustupio je sadržaj svog mobilnog aparata kojim potkrepljuje navode iz svoje izjave. Navodi da je napustio Afganistan prije šest godina, te da je u Bosnu i Hercegovinu stigao krajem 2021. godine. Opisao je da je osobu po imenu T. upoznao u Turskoj, a B. je upoznao po dolasku u Sarajevo. Zajedno sa tim osobama je bio smješten u kampu Blažuj. Ovaj svjedok je opisao lokacije na kojima B. i T. vrše krijumčarenje migranata, što je potkrijepio i slikama iz svog mobitela na kojima se vide pomenuta lica, kao i lokaciju kuće pomoću *google* mape, u kojoj su bili smješteni radi krijumčarenja. Dalje u svom iskazu svjedok je detaljno pojasnio način na koji su B. i T. vršili seksualno zlostavljanje i fizičko nasilje nad njim, kao i psihofizičko stanje u kojem se svjedok nalazio. Prema njegovoj izjavi, isti nisu htjeli da ga ilegalno prebace u Hrvatsku, već su ga držali zatvorenog, silovali i ucjenjivali snimkama.

Izjava žrtve potkrijepljena je i izjavama svjedoka migranata koji su zatečeni prilikom pretresa, dokazima Službe za poslove sa strancima, te izvedenim i provedenim vještačenjem posljedica po vještacima psihijatrijske struke.

Osumnjičeni se nalaze u pritvoru. Pred Sudom Bosne i Hercegovine koji je nadležan za ovo krivično djelo, u toku je glavni pretres i izvode se dokazi prikupljeni tokom istrage.

Iako su sve identifikovane žrtve bile smještene u sigurnu kuću, nakon postupka oporavka od njih je uzeta izjava, ali su nakon perioda od tri mjeseca napustili sigurnu kuću i njihova trenutna lokacija je nepoznata. U odnosu na krivično gonjenje prikupljeno je dovoljno dokaza – kako izjave žrtava, koje će se moći koristiti u postupku, tako i materijalni dokazi na osnovu kojih je podignuta optužnica Tužilaštva.

8. Zaključak

Kroz navedeni tekst nastojalo se prikazati da u mješovitim migrantskim kretanjima postoje potencijalne žrtve trgovine ljudima. Ilegalne migracije, brojnost, nepoznavanje jezika i kulturološke barijere, kao i nepovjerenje prema organima gonjenja, jesu faktori koji doprinose ranjivosti migranata i svrstavaju ih u kategoriju rizika da tokom kretanja i dolaska do željene ciljane destinacije postanu žrtve trgovine ljudima od strane trgovaca ljudima, ali i samih krijumčara. U isto vrijeme ovi elementi su osnovni razlog malog broja identifikovanih slučajeva žrtava trgovine ljudima u mješovitim migrantskim tokovima.

Prikazanim slučajevima, u kojima su identifikovane potencijalne žrtve trgovine ljudima unutar migrantske populacije, dat je osvrt na postupanje nadležnih organa i institucija u vidu identifikacije, zaštite i prikupljanja dokaza za krivično gonjenje počinitelja. S obzirom na izražene i identifikovane probleme istraga u predmetima gdje su osumnjičeni i oštećeni pripadnici migrantske populacije, uspješno okončanje istraga prije svega ovisi o promptnom reagovanju svih službi, a posebno policijskih agencija i nadležnog tužilaštva.

Stavljanje fokusa na zaštitu žrtava u prvi plan u kombinaciji sa potrebom da se žrtva sasluša, na okolnosti pretrpljenih posljedica, ali u isto vrijeme i obezbjeđivanje i drugih potkrepljujućih dokaza, predstavljaju ključ uspješnog procesuiranja trgovine ljudima u mješovitim migrantskim tokovima.

Kao direktne posljedice identifikovanih potencijalnih žrtava u mješovitim migrantskim tokovima u Bosni i Hercegovini preduzete su dodatne mjere i radnje usmjerene na zaštitu maloljetnika migranata i uvođenje dodatnog osoblja u prihvatne migrantske centre, koji, zajedno sa kulturološkim medijatorima i osobljem Službe za poslove sa strancima, predstavljaju faktički prvi izvor informacija koje se odnose na moguće žrtve trgovine ljudima u migrantskoj populaciji.

Tužilaštvo je formiralo poseban predmet na koji Služba za poslove sa strancima na sedmičnoj osnovi dostavlja operativne podatke pribavljene od migranata i krijumčara, a koji, između ostalog, sadrže i navode o mogućim slučajevima iskorištavanja migranata. U takvim slučajevima te informacije se hitno provjeravaju i izdaju se naredbe policijskim agencijama za vršenje provjera.

Kao rezultat ovog proaktivnijeg djelovanja zaprimljena je informacija Službe za poslove sa strancima²⁵ o postojanju lica koje se bavi krijumčarenjem ljudi i prihvatom migranata na području Sarajeva i Bihaća, te da, između ostalog, vrši selekciju i vrbovanje maloljetnih migranata u svrhu seksualnog iskorištavanja. Tužilaštvo je odmah formiralo predmet i izdalo naredbu za vršenje provjera informacije i lociranja potencijalnih žrtava trgovine ljudima u navedenom predmetu. Dodatno, provođenjem specijalističkih radionica za pripadnike Granične policije i Državne agencije za istrage i zaštitu o identifikaciji potencijalnih žrtava trgovine ljudima, primjećeno je da se kroz pojedinačno dostavljene izjave migranata u predmetima krijumčarenja ljudi daju informacije o mogućim radnjama krijumčara u vezi sa iskorištavanjem djece migranata od strane krijumčara.²⁶

Radom na ovim predmetima proizilazi da ne postoji jedinstven način kako da se bolje prepoznaju potencijalne žrtve trgovine ljudima u migrantskim kretanjima. Ono što bi bilo ključno jeste da se odmah obavještavaju relevantni učesnici kako bi se moglo pristupiti zbrinjavanju potencijalne žrtve, njenoj zaštiti i uzimanju izjave koja je neophodan i ključan izvod dokaza za buduće procesuiranje počinilaca.

Kroz prikazane slučajeve vidljivo je da, čak i kada se identifikuju potencijalne žrtve i iste zbrinu, pronađu i utvrdi tačan identitet počinilaca trgovine ljudima, zbog određenih okolnosti, to nužno ne mora značiti da će predmet biti uspješno procesuiran i okončan. Analizom zaprimljenih informacija i predmeta u Tužilaštvu Bosne i Hercegovine, koji se odnose na migrante, krijumčarenje ljudi i trgovinu ljudima, osnovna i polazna tačka kod identifikacije je samoidentifikacija i traženje pomoći od sistema.

Zbog toga je potreban dodatni angažman svih aktera koji dolaze u kontakt sa migrantima kako bi se stavili na raspolaganje i kako bi se potencijalne žrtve dodatno ohrabrile da prijave iskorištavanje i zatraže pomoć. U isto vrijeme sistem, posebno referalni mehanizam, mora funkcionisati i mjere zaštite stranaca biti implementirane u punom ka-

²⁵ Informacija Službe za poslove sa strancima od 17.12.2023. godine.

²⁶ U predmetu T20 O KT 0024428 23 dostavljena je izjava krijumčarenog migranta u kojoj isti navodi identitet krijumčara – da je ova osoba u ratu u Afganistanu bila komandir, da je Afganistanac, da boravi u Sarajevu i da radi sa maloljetnom djecom koju koristi za seksualno izrabljivanje. Odmah je izdata naredba Državnoj agenciji za istrage i zaštitu da se bez odlaganja uz obraćanje OSA Bosne i Hercegovine izvrše sve neophodne provjere naznačene lokacije s ciljem identifikacije lica organizatora krijumčarenja Hamida ili Komandana. Nadalje je zatraženo da se na adresi utvrdi postojanje maloljetne djece iz migrantske populacije s obzirom na mogućnost da se radi o potencijalnim žrtvama trgovine ljudima i da je izvršeno i krivično djelo Međunarodna trgovina ljudima iz člana 186. KZBiH.

pacitetu. Predmeti koji su inicirani i započeti trebaju biti dovedeni do kraja i sudskog epiloga, uz istovremenu zaštitu prava žrtava u punom segmentu.

Jačanje mogućnosti prepoznavanja i identifikacije potencijalnih žrtava u mješovitim migrantskim tokovima predstavljaju izazov, ali primjeri koji su izneseni u ovom radu pokazuju da je multisektorskim pristupom i pristupom orijentisanim na žrtve moguće identifikovati žrtve trgovine ljudima u mješovitim migrantskim tokovima.

LITERATURA

1. Kratak vodič i indikatori za identifikaciju žrtava trgovine ljudima u BiH, dostupno na https://www.icmpd.org/file/download/52285/file/Briefing%-2520Guidance%2520and%2520Indicators_for_THB_Bosnia_BiH_2017.pdf
2. Strategija za borbu protiv trgovine ljudima BiH 2020-2023 i akcioni planovi, dostupno na <http://msb.gov.ba/PDF/290120205.pdf>
3. Nacrt Strategije za borbu protiv trgovine ljudima BiH 2024-2027 i akcioni planovi, spis AR 329/23, dostupna na <https://ekonsultacije.gov.ba/consultations/details/1072217>
4. Krivični zakon BiH, Službeni glasnik BiH br. 3/2003, 32/2003 - ispr., 37/2003, 54/2004, 61/2004, 30/2005, 53/2006, 55/2006, 8/2010, 47/2014, 22/2015, 40/2015, 35/2018, 46/2021, 31/2023 i 47/2023.
5. Zakon o krivičnom postupku BiH, Službeni glasnik BiH, br. 3/2003, 32/2003 - ispr, 36/2003, 26/2004, 63/2004, 13/2005, 48/2005, 46/2006, 29/2007, 53/2007, 58/2008, 12/2009, 16/2009, 53/2009, 93/2009, 72/2013 i 65/2018.
6. Zakon o strancima BiH, Službeni glasnik BiH, br. 88/2015, 34/2021 i 63/2022.
7. (2016) Pravilnik o zaštiti stranaca žrtava trgovine ljudima, Službeni glasnik BiH br. 79/16.
8. (2023) Minimalni standardi za podršku žrtvama trgovine ljudima, posebno djeci u BiH, Službeni glasnik BiH br. 38/23.
9. Smjernice za provođenje procjene sigurnosnih rizika u svim slučajevima trgovine ljudima, Ministarstvo sigurnosti 2024., dostupno na <https://www.dropbox.com/scl/fo/46vr9mxj0zeysjvxcx2x/h?rlkey=e0t64f-s8bj7u0xjy40w056goq&dl=0>

CIP - Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

343.431-058.64(497.15)
364-787-058.64
343.431-058.64

MEŠIĆ, Ahmed, 1983-

Identifikacija žrtava trgovine ljudima u mješovitim migrantskim tokovima : problemi i iskustva / Ahmed Mešić. - Beograd : Udruženje građana za borbu protiv trgovine ljudima i svih oblika nasilja nad ženama Atina, 2024 (Beograd : Alta nova). - 40 str. ; 24 cm

Tiraž 100. - Napomene i bibliografske reference uz tekst. - Bibliografija: str. 40.

ISBN 978-86-82960-00-3

- а) Трговина људима -- Босна и Херцеговина
- б) Жртве трговине људима -- Заштита

COBISS.SR-ID 150816777